NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-9]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

09.00.00-FALSAFA
journal.namdu.uz
PHILOSOPHICAL

FUQAROLIK JAMIYATI O‘ ZBEKISTONNING IJTIMOIY-STRATEGIK MAQSADI SIFATIDA

A. Jo‘ rayev
«Gumanitar va ijtimoiy fanlar» kafedrasi dotsenti, Angren universiteti
Sh.M. Zakirov
«Gumanitar va ijtimoiy fanlar» kafedrasi dotsenti, Angren universiteti

Annotatsiya: *Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish O‘ zbekiston Respublikasi uchun alohida ahamiyatga ega. Shu bois, ushbu maqola mazkur ijtimoiy modelni tahlil qilishga bag‘ ishlangan. Xususan, unda O‘ zbekistonda fuqarolik jamiyatini barpo etish jarayonining dolzarbligi, asosiy xususiyatlari va uni takomillashtirish yo‘ llari ko‘ rib chiqiladi.*

Kalit so‘ zlar: *fuqarolik jamiyati, erkinlik, adolat, norasmiy tashkilotlar, mahalla.*

ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО КАК СОЦИАЛЬНО-СТРАТЕГИЧЕСКАЯ ЦЕЛЬ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация: *Развитие гражданского общества имеет особое значение для Республики Узбекистан. Поэтому данная статья посвящена анализу данной социальной модели. В частности, анализируются как актуальность, так и сущностные признаки и пути совершенствования построения гражданского общества в Узбекистане.*

Ключевые слова: *гражданского общество, свобода, справедливость, неформальные организации, махалля.*

CIVIL SOCIETY AS THE SOCIO-STRATEGIC GOAL OF UZBEKISTAN

Abstract: *The development of civil society is of particular importance for the Republic of Uzbekistan. Therefore, this article is dedicated to an analysis of this social model. Specifically, it examines the relevance, essential characteristics, and ways to improve the process of building civil society in Uzbekistan.*

Keywords: *civil society, freedom, justice, informal organizations, mahalla.*

Ma’lumki, O‘ zbekistonning strategik maqsadi fuqarolik jamiyatini barpo etishdan iborat. Chunki fuqarolik jamiyati zamonaviy demokratik davlatning eng muhim elementlaridan biri hisoblanadi. Unda ijtimoiy munosabatlarning rivojlanish darajasi, aholining huquqiy madaniyati, shaxsning erkinligi va ijtimoiy ahamiyatga molik masalalarni hal etishda fuqarolarning ishtiroki aks etgan. Globallashuv, axborot texnologiyalari rivojlanishi, siyosiy va iqtisodiy jarayonlarning o‘ zgarishi sharoitida fuqarolik jamiyatining ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Ushbu ijtimoiy modelning dolzarbligi davlatning samarali rivojlanishi uning fuqarolarining ijtimoiy hayotda faol ishtirokisiz mumkin emasligi bilan ham bog‘ liq. Odamlar o‘ z huquq va manfaatlarini himoya qilish, ijtimoiy muammolarni hal etish, muhtojlarga yordam ko‘ rsatish, madaniyat, ta’lim va ilm-fanni rivojlantirish uchun birlashmoqda. Bunday birlashmalar har bir inson o‘ z huquq va majburiyatlarini anglaydigan mas’uliyatli jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi.[1]

Fuqarolik jamiyati aholi va davlat o‘ rtasida o‘ zaro hamkorlikni o‘ rnatishda ham muhim o‘ rin tutadi. U muammolarni aniqlash, davlat organlari faoliyatini nazorat qilish, dolzarb masalalarni hal etish yo‘ llarini taklif etish va fuqarolar va hukumat o‘ rtasida fikr-mulohazalarni ta’minlashga yordam beradi.

[1] Djurayev A.A. Djurayeva N.A. System analysis of the ontological foundations of the nature of freedom as a fundamental value. // Journal of central asian. -VOL.4, ISS.2, 2023, -P.36..

Nazariy jihatdan ushbu modelning mohiyatini tahlil etar ekanmiz, fuqarolik jamiyati bevosita davlat boshqaruvidan mustaqil bo‘ lgan fuqarolar o‘ z huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini amalga oshiradigan ijtimoiy munosabatlar, tashkilotlar va birlashmalar majmui ekanini ta’kidlash lozim.

Fuqarolik jamiyati keng ma’noda odamlar hayotining turli sohalarini: oila, ta’lim, mehnat faoliyati, jamoat birlashmalari, kasaba uyushmalari, xayriya tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari va boshqa institutlarni qamrab oladi. Ushbu tuzilmalarning asosiy xususiyati fuqarolarning qonun doirasida umumiy maqsadlarga erishish uchun faoliyatni mustaqil tashkil etish imkoniyatidir.

Fuqarolik jamiyati g‘ oyasi ko‘ p asrlar davomida shakllangan. Uning kelib chiqishini antik davr faylasuflari, xususan Aristotelning asarlarida topish mumkin. Keyinchalik zamonaviy zamon falsafasida fuqarolik jamiyati haqidagi tasavvurlar rivojlandi. Jon Lokk inson huquqlari, erkinlik va davlat hokimiyatini cheklashga alohida e’tibor qaratgan. Charlz Lui Monteskyo hokimiyatni bo‘ lish muhimligini ta’kidlagan, Georg Gegel esa fuqarolik jamiyatini iqtisodiy manfaatlar, ehtiyojlar va ijtimoiy munosabatlar bilan bog‘ liq ijtimoiy hayotning mustaqil sohasi deb bilgan.

Zamonaviy ma’noda fuqarolik jamiyati insonni oliy qadriyat deb tan olish, uning qadr-qimmatini hurmat qilish, birlashish erkinligi va jamoat jarayonlarida ishtirok etish imkoniyatini ta’minlashga asoslanadi. U davlat organlaridan mustaqil ravishda faoliyat ko‘ rsatadigan, lekin umumiy manfaatli masalalar bo‘ yicha ular bilan o‘ zaro hamkorlik qiladigan mustaqil jamoat institutlari mavjudligini nazarda tutadi.

Bunda fuqarolik jamiyati barcha jihatdan davlatga qarshi qo‘ yilmaydi. Aksincha, ular o‘ rtasida o‘ zaro bog‘ liqlik mavjud. Davlat fuqarolar va tashkilotlar faoliyatining huquqiy kafolatlarini belgilaydi, inson xavfsizligini ta’minlaydi va huquqlarini himoya qiladi. Fuqarolik jamiyati, o‘ z navbatida, davlat boshqaruvi sifatini oshirish, jamoatchilik nazoratini mustahkamlash va demokratik institutlarni rivojlantirishga ko‘ maklashmoqda.

Shunday qilib, fuqarolik jamiyati huquqiy davlatni shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi, chunki bu shaxs manfaatlarini himoya qilishga, fuqarolarning mustaqilligini rivojlantirishga va ijtimoiy javobgarlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Fuqarolik jamiyati uni jamoat tashkilotining boshqa shakllaridan farqlash imkonini beradigan bir qator xususiyatlarga ega.

Birinchi muhim belgi - shaxs erkinligi. Har bir inson o‘ z hayotiy maqsadlarini mustaqil belgilash, kasb tanlash, o‘ z fikrini bildirish, jamoat birlashmalarida ishtirok etish va o‘ z qobiliyatlarini ro‘ yobga chiqarish imkoniyatiga ega bo‘ lishi kerak. Shaxs erkinligi boshqa odamlarning huquq va manfaatlarini hurmat qilishni ham nazarda tutadi. «Unga bilim, ochiqlik, muloqot va fikr, vijdon va e’tiqod erkinligi yordam beradi».[2]

Jamoat birlashmalarining mustaqilligi ikkinchi belgidir. Fuqarolar umumiy vazifalarni hal etish, kasb manfaatlarini himoya qilish, madaniyat, sport, ilm-fan va homiylikni rivojlantirish uchun tashkilotlar tashkil etish huquqiga ega. Bunday birlashmalar amaldagi qonun hujjatlari doirasida o‘ z faoliyati yo‘ nalishlarini mustaqil ravishda belgilaydi.

Fuqarolarning qonun oldida tengligi uchinchi belgidir. Ijtimoiy ahvoli, moddiy boyligi, kasbi va boshqa holatlaridan qat’i nazar, odamlar millatlararo uyg‘ unlikda birga yashab, teng huquqlarga ega bo‘ lishi va o‘ z qonuniy manfaatlarini himoya qilish imkoniyatiga ega bo‘ lishi kerak.[3]

Shaxsning huquqiy himoyalanganligi to‘ rtinchi belgidir. Fuqarolik jamiyatini to‘ laqonli rivojlantirish uchun fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlaydigan qonunlar, shuningdek, noqonuniy xatti-harakatlardan himoya qilish mexanizmlari mavjudligi zarur. Mustaqil sud, odil sudlovdan foydalanish va qonuniylik tamoyiliga rioya etish muhim ahamiyatga ega.

Aholining ijtimoiy faolligi beshinchi belgidir. Fuqarolik jamiyati umumiy muammolarni hal etishda odamlarning ishtirokisiz samarali faoliyat ko‘ rsata olmaydi. Bunday faollik ko‘ ngillilar faoliyatida, jamoatchilik muhokamalarida, xayriya, ekologik tashabbuslar va hamkorlikning boshqa shakllarida namoyon bo‘ lmoqda.

Oltinchi belgi fikr va manfaatlar plyuralizmidir. Jamiyatda turli siyosiy qarashlar, madaniy an’analar, diniy e’tiqod va ijtimoiy manfaatlar mavjud bo‘ lishi mumkin. Rivojlangan fuqarolik jamiyati farqlarni hurmat qilish, muloqotga tayyor bo‘ lish va o‘ zaro maqbul yechimlarni izlashni nazarda tutadi.

---

[2] *Джураев А., Закиров Ш.* Роль культуры межрелигиозной толерантности в укреплении социальной стабильности Узбекистана// O‘zbekiston milliy universiteti xabarlari. -2025, [1/2], -P.89.

[3] Djuraev A. Formation of interethnic harmony in the process of building civil society in Uzbekistan // Educator Insights: A Journal of Teaching Theory and Practice. -Vol.01, Iss.12, 2025., p 237.

Nihoyat, davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazorati muhim belgidir. Fuqarolar va jamoat tashkilotlari davlat qarorlarini muhokama qilishda ishtirok etishi, murojaatlar yuborishi, jamoat tadbirlarini o‘ tkazishi va qonunda nazarda tutilgan shakllarda davlat dasturlarini amalga oshirish samaradorligini baholashi mumkin.

Sanab o‘ tilgan belgilar majmui ochiq, mas’uliyatli va barqaror jamiyatni shakllantirishga xizmat qilmoqda.

O‘ zbekistonning fuqarolik jamiyati sohasida jahon hamjamiyati tomonidan e’tirof etilishi xalqaro hamkorlik, BMT va YeXHT ishida ishtirok etish, huquqiy islohotlar o‘ tkazish va jamoatchilik ishtiroki institutlarini rivojlantirish orqali shakllanadi. Mustaqillik yillarida mamlakatimizda nodavlat tashkilotlari, mahallalar va boshqa jamoat institutlari faoliyati uchun huquqiy va tashkiliy asoslar yaratildi.

Ma’lumki, 1991 yilda mustaqillikka erishgandan so‘ ng O‘ zbekiston davlat va jamoat institutlarining o‘ z tizimini shakllantira boshladi. Jamoat birlashmalarini rivojlantirish va qonunchilikni takomillashtirishga qaratilgan bu islohotlar bugun ham izchil amalga oshirilmoqda. Xususan, asosiy yo‘ nalishlarga quyidagilar kiradi:

- Qonunchilikni takomillashtirish. Nodavlat notijorat tashkilotlari, jamoat birlashmalari, fuqarolarning o‘ zini o‘ zi boshqarish organlari faoliyati va jamoatchilik nazorati to‘ g «risida qonunlar qabul qilish.
- Mahallani rivojlantirish. Mahalla ijtimoiy masalalarni hal etish va aholining jamiyat hayotidagi ishtirokiga ko‘ maklashuvchi muhim mahalliy o‘ zini o‘ zi boshqarish instituti hisoblanadi.
- Nodavlat notijorat tashkilotlarini (NNT) qo‘ llab-quvvatlash. Bunday tashkilotlar ta’lim, ekologiya, xayriya, ijtimoiy himoya va huquqiy yordam sohalarida faoliyat yuritmoqda.
- Ommaviy axborot vositalarini rivojlantirish. Ijtimoiy ahamiyatga molik masalalarning axborot makonini va jamoatchilik muhokamasini kengaytirish.
- Inson huquqlarini ta’minlash. Fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish sohasida xalqaro tuzilmalar bilan hamkorlik qilish.
- Davlat boshqaruvining ochiqligini oshirish. Jamoatchilik nazorati, fuqarolarning murojaatlari va davlatning jamoat tashkilotlari bilan o‘ zaro hamkorligi mexanizmlarini rivojlantirish.

So‘ nggi yillarda mamlakatni rivojlantirish strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan islohotlar, shu jumladan, davlat organlarining ochiqligini oshirish va aholining qarorlar qabul qilishda ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirish chora-tadbirlari alohida ahamiyat kasb etdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘ zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahriri 2023 yil 30 aprelda respublika referendumida qabul qilingan.

2. Inson huquqlarining umumjahon deklaratsiyasi. BMT Bosh Assambleyasi tom 2. Inson huquqlarining umumjahon deklaratsiyasi. BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 1948 yil 10 dekabrda qabul qilingan. Birlashgan Millatlar Tashkilotining inson huquqlari, fuqarolik ishtiroki va taraqqiyoti masalalari bo‘ yicha materiallari

3. Локк Дж. Два трактата о правлении.

4.Djurayev A.A. Djurayeva N.A. System analysis of the ontological foundations of the nature of freedom as a fundamental value. // Journal of central asian. -VOL.4, ISS.2, 2023.

5. Джураев А., Закиров Ш. Роль культуры межрелигиозной толерантности в укреплении социальной стабильности Узбекистана// O‘ zbekiston milliy universiteti xabarlari. -2025, [1/2].

6. Djuraev A. Formation of interethnic harmony in the process of building civil society in Uzbekistan // Educator Insights: A Journal of Teaching Theory and Practice. -Vol.01, Iss.12, 2025.